

Prispevek italijanske slavistike k slovenističnim raziskavam

9.10.1997

Ljudmila Russi

Pri Oddelku za lingvistiko Univerze v Pizi, kjer že od leta 1993 izhaja zbirka *Slovanske študije*, je kot njena šesta publikacija letos izšla razprava z naslovom *I monumenti linguistici sloveni dell' epoca »dei manoscritti«* (Slovenski jezikovni spomeniki iz »rokopisne dobe«). Delo zasluži vso pozornost, saj je prva monografska knjiga, v celoti posvečena ohranjenim rokopisnim besedilom iz časa od Brižinskih spomenikov do Trubarja.

Njen avtor **Nikolai Mikhailov**, raziskovalec na pizanski slavistiki, je v omenjeni zbirki objavil še študijo o slovanski mitologiji, preučuje pa tudi zgodovino baltskih jezikov. Če izvzamemo *Brižinske spomenike*, s katerimi se je ukvarjalo precejšnje število tujih slavistov, je eden redkih neslovenskih jezikoslovcev, ki je svojo raziskovalno dejavnost posvetil celotnemu obdobju pismenstva.

Avtor v uvodu posebej podari, da želi s svojo študijo spodbuditi novo zanimanje slovenistov oz. slavistov za slovenski jezik in slovstveno ustvarjanje v slovenščini v dobi pismenstva, v »prvih« petih stoletjih slovenske kulture. Po njegovem prepričanju je to predknjižno izročilo preslabo raziskano, za kar sicer obstajajo objektivni in subjektivni razlogi (ki jih tudi navede), toda še tista redka pričevanja, ki so se ohranila, niso vedno ustrezno analizirana; potrebno bi jih bilo na novo interpretirati in jih ob upoštevanju vsega kulturno-zgodovinskega gradiva bolj celostno ovrednotiti.

V knjigi je najprej na kratko predstavljenih dvanajst rokopisnih dokumentov, ki so predmet raziskave. Navedeno je, kje se hranijo in kako se navadno datirajo. V obravnavo niso vključeni *Brižinski spomeniki*, ker so po avtorjevem mnenju v primerjavi s številom študij o drugih rokopisih še kar zadovoljivo raziskani, saj je npr. v njihovi zadnji znanstvenokritični izdaji iz leta 1993 v bibliografskem pregledu naštet kar 453 enot (pa še kakšen prispevek je izostal). Tako N. Mikhailov na prvem mestu navaja pozdrav *Ulricha von Liechtensteina* iz leta 1227, ki pravzaprav ni slovenski rokopis v pravem pomenu besede, temveč le en slovenski stavek, vključen v nemško pesniško besedilo v knjigi *Frauendienst*. Časovno mu sledi *Celovski/Rateški rokopis* iz 2. polovice 14. stoletja, temu pa na začetku 15. stoletja v dve nemški pesmi Oswalda von

Wolkensteina interpolirane slovenske besede. Največ virov je ohranjeno prav iz 15. stoletja: *Stiški rokopis*, *Kranjske prisege* (po ugotovitvah raziskav J. Koruze zapisane v začetku 16. stol. – op. L. Russi), *Videnski*, *Škofjeloški*, *Starogorski* in *Černjejski rokopis*. Iz istega stoletja je tudi *Auerspergov spomenik* – obstaja le fotografija izvirnika – in slovenski načrt za pridigo, katerega izvirnik velja za izgubljenega.

V nadaljevanju monografija podaja pregled in hkrati kritični pretres vsega pomembnega, kar je bilo s strokovno-znanstvenega vidika napisano o najstarejših slovenskih jezikovnih spomenikih. Prvi sklop vsebuje analizo posploševalnih študij, v katerih je zajeta cela »rokopisna doba«, drugi pa objave vsakega posameznega rokopisa posebej in vse strokovne razprave o njem. Upoštevaní so tako slovenski kot tuji avtorji. V preglednih sintetičnih prikazih prvega sklopa, ki so jih prispevali jezikoslovci in literarni zgodovinarji, je ob vprašanju vloge in položaja slovenskega jezika v srednjem veku ves čas bolj ali manj navzoča problematika kontinuitete predknjižnega izročila. Ta dilema je prišla, kot je znano, najbolj do izraza v polemiki o slovstveni tradiciji med Kidričem, ki je poglavje o »rokopisni dobi« v svoji *Zgodovini slovenskega slovstva* naslovil s *Stoletja beležk brez literarne tradicije*, in Grafenauerjem, prepričanim zagovornikom »nepretrgane pismensko-ustne tradicije od najstarejše dobe slovenske zgodovine in pismenstva do dobe tiskar«.

N. Mikhailov opozarja predvsem na najvažnejše etape v proučevanju obravnavane dobe in ne jemlje vrednosti nobenemu strokovnemu prispevku, kvečjemu opozarja na nekatere pomanjkljivosti ali netočnosti posameznih razprav. Pomembna so tudi njegova opozorila v zvezi z odkritji, ki so šla mimo tako rekoč neopaženo, kot npr. ugotovitve jezikoslovca S. Bonazza, ki je še enkrat preučil slovenske interpolacije v dveh nemških pesmih Oswalda von Wolkensteina (verjetno iz let 1416/17) in prišel do zaključka, da slovenski vrviki niso sporadični in naključni, kot se je mislilo (prim. Tomšič, Legiša: *Zgodovina slovenskega slovstva* I, 1956), temveč urejeno korespondirajo z nemškim besedilom pesmi. To odkritje odpira nove poglede na pesniško ustvarjanje v slovenščini v 15. stoletju in istočasno potrjuje, da je bila v tedaj visoko razvito kulturo pesniškega prevajanja v razne jezike vključena tudi slovenščina.

Velja razmisliti tudi o tezi Mikhailova, da »niti podrobna posploševalna analiza slovenskih spomenikov iz »rokopisne dobe« niti opis jezikovno-zgodovinskega razvoja slovenščine še nista bila izvršena«, kot bi morala biti.

V drugem delu razpravo dopolnjujejo prepisi obravnavanih slovenskih besedil z dodatnim kritičnim aparatom, ki opozarja na razlike z že objavljenimi transkripcijami. Posebej je treba omeniti nov prepis *Černjejskega rokopisa*, ki ga je avtor opravil leta 1996 v čedad-

skem Arheološkem muzeju, kjer ta zapis hranijo (zato tudi Čedadski/Čedadski). Nova objava je dragocen prispevek k raziskovalnemu gradivu, saj ta spomenik v dosedanjih razpravah ni bil vedno ustrezno predstavljen. Gre za trojezično latinsko-italijansko-slovensko besedilo, ki ni »manjši« spomenik, kot navaja kakšen raziskovalec, kajti obsega kar 52 zaznamkov volil za Bratovščino sv. Marije v Černjeji, od katerih je prve zapisal notar Johannes, čakavec s Krka, za njim pa ostale še več drugih pisarjev.

Černjejski rokopis je še posebej pomemben pri ugotavljanju navzočnosti slovenskega jezika v Furlaniji v poznem srednjem veku, zlasti če pomislimo, da sta pravzaprav iz istega območja tudi *Videnski* in *Starogorski rokopis*. Po avtorjevem mnenju obstaja možnost še drugih najdb, saj vsi arhivi na območju Čedada in Vidma še niso bili v celoti pregledani, razen tega pa tudi nihče ni intencionalno iskal prav slovenskih pričevanj.

Mikolai Mikhailov zagovarja tezo, da je slovenščina v srednjem veku »živela« in se razvijala kljub nezavidljivemu sociolingvističnemu položaju. Prodrla je v različne sfere družbenega življenja,

o čemer še bolj kot spomeniki verskega značaja, ki so značilni tudi za pisne tradicije drugih narodov, pričajo npr. »administrativna« besedila, kot

so *Kranjske prisege* in *Černjejski rokopis*, ne nazadnje pa že njena v zgodovinskih virih izpričana raba ob ustoličevanju karantanskih knezov. Če ne bi obstajala v vsej svoji funkcijski raznolikosti, če se ne bi oblikovala v smeri nekakšnega »nadenarečja«, kot ga ob razčlembah rokopisov odkrivajo slovenski jezikoslovci, bi sredi 16. stoletja le težko dosegla tako stopnjo knjižnega jezika, kot se je udeležila v »izbruhu« protestanske književnosti.

Študija Nikolaia Mikhailova, ki jo sklenejo obsežna bibliografija ter kratka povzetka v slovenščini in nemščini, dosega svoj namen: je spodbuda in izziv k nadaljnjemu preučevanju obdobja od *Brižinskih spomenikov* do prve slovenske knjige, k takemu raziskovalnemu delu, ki bo znalo vsa jezikovna in slovstvena dejstva vpeti v širši kulturno-zgodovinski kontekst in tako podati čimbolj kompleksno podobo »rokopisne dobe«.

Mikhailova študija, ki bo v razširjeni obliki izšla tudi v nemščini, je torej pomemben prispevek italijanske slavistike k slovenističnim raziskavam.

Есць би дед наф нрзе
гrefil ттвuckigemube
fти fтарoftи непрigem
лоќки николгесе пер
fали неимуги нислѣна
тедѣимокѣ нууууѣ
kigemubefти bone
fелавуиѣтубуи не
приаѣнину увигнаѣ
одѣѣлауиѣбофигѣ лотум
нанародѣлоvueѣки
fталѣти lперѣали боѣ
до неимокѣ lбѣлѣ
дуѣземит lpagibѣ
тѣиѣа поменем ѣе
даѣѣино uueбоѣи на
refemѣе bowmu ѣѣ

Odlomek iz Brižinskih spomenikov